

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER VE EĞİTİMLERİ

Nilüfer ALTUN¹

TANIMI

Tarihsel olarak bakıldığında fark edilmesinden itibaren zihinsel yetersizlik (Intellectual Disability, ID) terimi Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD) ile Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda (DSM) yer almaktadır. Ancak beynin gelişimi ve işlevselliğinin anlaşılmasında sağlanan ilerlemeler ile zihinsel yetersizliğin etiyolojik temellerinin belirlenmesi sonucunda, bu durumun terminolojisinde, sınıflandırılmasında ve tanımlayıcı özelliklerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Güncel yaklaşımlar, zihinsel yetersizliği gelişimsel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Zihinsel yetersizliğin tanımlanmasını hem zihinsel kapasiteye hem de uyumsal davranışların işlevselliğine dayandırmaktadır. Uluslararası alanyazında, zihinsel yetersizlik tanımının tıbbi modelden, rehabilitasyon modeline doğru evrildiği görülmektedir. Günümüzdeki eğilimin zihinsel yetersizlik durumunu tanımlanırken klinik terimler yerine işlevsel ve eğitsel terimlerin kullanılmasından yana olduğu görülmektedir.

Zihinsel yetersizliğin tanımı zaman içinde değişime uğramıştır. Tablo.1'de, zihinsel yetersizlik durumunun tanımlanmasındaki tarihsel çeşitlilik, gelişim süreci göz önünde bulundurularak ele alınmıştır (Chavan & Rozatkar, 2016).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Zihin Engelliler Eğitimi AD., niluferaltun@odu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8502-0286

- Bilginin yapılandırılmasına yönelik rehberlik, öğrencilerin düşüncelerini organize etmeleri için gerekli zamanı ve desteği içerir. Ana hatların birlikte gözden geçirilmesi, özellikle kavramlar arası ilişkilerin ve bağlantıların açıklığa kavuşturulması açısından önemlidir.
- Biçimlendirici değerlendirme yaklaşımı, öğrencilerin nihai teslim öncesinde ödev tas-laklarını sunmalarına ve erken dönüt almalarına olanak sağlar.
- Sınav ortamı ve destekleri, öğrencilerin sessiz, dikkat dağıtıcı unsurlardan arındırılmış bir ortamda sınava girmelerini sağlamalıdır. Gerekli durumlarda sınav sorularının sözlü okunması ya da öğrencinin yanıtlarını sözlü olarak ifade etmesine (örneğin bir yardımcıya dikte ederek) izin verilmesi önerilir.
- Sınav materyallerinin sunumu, açık ve kısa cümleler, madde işaretleri, listeler veya belirgin bölümlenmelerle yapılandırılmalıdır. Bu tür yapılandırmalar, metnin anlaşılabilirliğini artırarak bilişsel yükü azaltır.
- Soru türü seçimi, öğrencilerin bilişsel özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Çoktan seçmeli soruların ince nüanslarını fark etmekte güçlük yaşayan öğrenciler için kısa cevaplı sorular, bilgilerini daha etkili bir şekilde yansıtmaya imkân sunar.
- Sınav planlaması, öğrencilerin hazırlık sürecine zaman tanıyacak şekilde yapılandırılmalı, sınavlar arasında yeterli süre bırakılmalıdır.
- Yazım ve dil kullanımı desteği, yazılı anlatımda kalıcı zorluklar yaşayan öğrenciler için yazım hatalarını tolere eden ya da sözlük kullanımını zorunlu kılmayan değerlendirme biçimleri geliştirilebilir.

Bu uyarlamalar, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bilgi ve becerilerini adil bir şekilde ortaya koymalarına katkı sağlayacak ve değerlendirme süreçlerini daha kapsayıcı hale getirecektir.

KAYNAKLAR

- Ajdinski, G., Keskinova, A., & Memedi, B. (2017). *Intellectual disability*. University of Tetovo.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. (2010). *Intellectual disability: Definition, classification, and systems of supports* (11th ed.). AAIDD.
- American Association of Mental Retardation. (2002). *Mental retardation: Definition, classification and systems of supports* (10th ed.). Washington, DC: AAMR.
- American Psychiatric Association [APA]. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Bernie-Smith, M., Patton, J. R., & Kim, S. (2006). *Mental retardation* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Bochner, S., & Commins, L. (2021). *Supporting children with intellectual disabilities: Evidence-based practices for effective interventions*. Routledge.
- Brickell, C., & Munir, K. (2008). Traumatic grief in children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52(5), 432–441.
- Brown, T., & Evans, R. (2020). Cognitive processing and learning challenges in children with intellectual disabilities. *Journal of Cognitive Disabilities*, 42(3), 215–229.

- Browder, D. M., & Spooner, F. (2011). *Teaching students with moderate and severe disabilities*. The Guilford Press.
- Browder, D. M., Ahlgrim-Dezell, L. A., Courtade-Little, G., & Snell, M. E. (2006). General curriculum access. In M. E. Snell & F. Brown (Eds.), *Introduction to students with severe disabilities* (6th ed., pp. 489–525). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Bruning, R. H., Schraw, G. J., & Ronning, R. R. (2010). *Cognitive psychology and instruction* (5th ed.). Pearson.
- Carnine, D., Silbert, J., & Kameenui, E. (1990). *Direct instruction reading*. Merrill/Pearson.
- Collins, B. C. (2007). *Moderate and severe disabilities: A foundational approach*. Pearson.
- Collins, B. C. (2012). *Systematic instruction for students with moderate and severe disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Company.
- Coyne, M. D., Kameenui, E. J., & Carnine, D. W. (2010). *Effective teaching strategies that accommodate diverse learners* (4th ed.). Prentice Hall.
- Dağseven-Emecen, D. (2008). Zihinsel engellilere sosyal becerilerin kazandırılmasında doğrudan öğretim ve bilişsel süreç yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 1043–1419.
- Ditchman, N., Werner, S., Kosyluk, K., Jones, N., Elg, B., & Corrigan, P. (2013). Stigma and intellectual disability: Potential application of mental illness research. *Rehabilitation Psychology*, 58(2), 206–216.
- Gagne, R. M., Briggs, L. J., & Wager, W. W. (1992). *Principles of instructional design*. Rinehart and Winston.
- Gargiulo, R. M. (2009). *Special education in contemporary society* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Güzel, R. (1998). Alt özel sınıflardaki öğrencilerin sesli okudukları öyküyü anlama becerisini kazanmalarında doğrudan öğretim yöntemiyle sunulan bireyselleştirilmiş okuduğunu anlama materyalinin etkililiği (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., & Pullen, P. C. (2009). *Exceptional learners: An introduction to special education*. Boston: Allyn & Bacon.
- Hardman, M. L., Drew, C. J., & Egan, M. W. (2008). *Human exceptionality: School, community and family*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Hunt, N., & Marshall, K. (2002). *Exceptional children and youth: An introduction to special education*. Boston: Houghton Mifflin.
- Jennings, D., Hanline, M. F., & Woods, J. (2012). Using routines-based interventions in early childhood special education. *Dimensions of Early Childhood*, 40(2), 13–23.
- Katz, G., & Lazcano-Ponce, E. (2008). Intellectual disability: Definition, etiological factors, classification, diagnosis, treatment and prognosis. *Salud Pública de México*, 50(S2), 132–141.
- Kim, T., & Axelrod, S. (2005). Direct instruction: An educators' guide and plea for action. *The Behavior Analyst Today*, 6(2), 111–120.
- LoConto, D. G., & Jones-Pruett, J. (2008). Grief and loss among persons with developmental disabilities: A guide for human service practitioners. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 7(1), 77–92.
- McWilliam, R. A. (2010). *Routines-based early intervention: Supporting young children and their families*. Paul H. Brookes Publishing Company.
- Moore-Brown, B. J., & Montgomery, J. K. (2006). *Making a difference for America's children: Speech-language pathologists in public schools*. Eau Claire, WI: Thinking Publications.
- National Center for Education Statistics [NCES]. (2024, May). *Students with disabilities*. <https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator/cgg/students-with-disabilities>
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018). <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-hizmetleri-yonetmeligi-yayimlandi/icerik/1089>

- Patton, J. R., & Snell, M. E. (2020). *Teaching students with severe disabilities* (7th ed.). Pearson Education.
- Rakap, S. (2017). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimi uygulamalarının desteklenmesinde doğal öğretim yaklaşımları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(3), 471–492.
- Schalock, R. L., Luckasson, R., & Tassé, M. J. (2021). An overview of intellectual disability: Definition, diagnosis, classification, and systems of supports (12th ed.). *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 126(6), 439–442.
- Schreibman, L., Dawson, G., Stahmer, A. C., Landa, R., Rogers, S. J., McGee, G. G., ... & Halladay, A. (2015). Naturalistic developmental behavioral interventions: Empirically validated treatments for autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(8), 2411–2428.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Academies Press.
- Shree, A., & Shukla, P. C. (2016). Intellectual disability: Definition, classification, causes and characteristics. *Learning Community—An International Journal of Educational and Social Development*, 7(1), 9–20.
- Snyder, P. A., Hemmeter, M. L., McLean, M. E., Sandall, S., McLaughlin, T. W., & Algina, J. (2018). Effects of professional development on preschool teachers' use of embedded instruction practices. *Exceptional Children*, 84(2), 213–232.
- Snyder, P. A., Rakap, S., Hemmeter, M. L., McLaughlin, T. W., Sandall, S., & McLean, M. E. (2015). Naturalistic instructional approaches in early learning: A systematic review. *Journal of Early Intervention*, 37(1), 69–97.
- Taylor, R. L., Richards, S. B., & Brady, M. P. (2005). *Mental retardation: Historical perspectives, current practices, and future directions*. Boston: Allyn & Bacon.
- Tekin, E., & Kırcaali-İftar, G. (2013). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Vize Yayıncılık.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023, Nisan). *Engelli ve yaşlı istatistik bülteni*. https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf
- UNICEF. (2023). *Global report on children with developmental disabilities: From the margins to the mainstream*. <https://www.unicef.org/media/145016/file/Global-report-on-children-with-developmental-disabilities-2023.pdf>
- Westling, D., & Fox, L. (2004). *Teaching students with severe disabilities* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Zablotsky, B., Ng, A. E., Black, L. I., & Blumberg, S. J. (2023). Diagnosed developmental disabilities in children aged 3–17 years: United States, 2019–2021. *NCHS Data Brief, no. 473*. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics. <https://dx.doi.org/10.15620/cdc:129520>